

QUALITY OF FURTHER EDUCATION COURSES FOR PEDAGOGICAL STAFF IN THE FIELD OF ART EDUCATION IN THE CZECH REPUBLIC

[KVALITA KURZŮ DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ V OBLASTI VÝTVARNÉ VÝCHOVY V ČR]

Lucie Melechovska – Katerina Dyrtrtova

doi: 10.18355/PG.2025.14.1.2

Abstract

The contribution presents partial results of a study dealing with the quality of further education programs for teaching staff of primary and secondary schools in the field of art education in the Czech Republic. The presented data, obtained through a questionnaire survey conducted among selected institutions providing further education courses for teaching staff in this field, provides information on the ways in which institutions set the quality parameters of their courses and monitor their level. Attention is also paid to the evaluation of the quality of the lecturers of the educational courses and to possible ways of improving their quality. The sub-results should contribute to the understanding of the current state of continuing education courses for art educators in terms of quality and help to set the way forward for research aimed at improving the quality of these courses.

Key words

questionnaire survey, quality, educational courses, further education of pedagogical staff, art education, teachers of primary and secondary schools

14

Abstrakt

Príspevek predstavuje dĺž výsledky studie zabývajúcej sa kvalitou programů ďalšieho vzdelávání pedagogických pracovníků 2. stupně základních škol a středních škol v oboru výtvarná výchova v České republice. Prezentovaná data, získaná prostřednictvím dotazníkového šetření realizovaného u vybraných institucí poskytujících kurzy další vzdělávání v tomto oboru, přináší informace o způsobech, jakými instituce nastavují parametry kvality svých kurzů a sledují jejich úroveň. Pozornost je věnována také hodnocení kvality lektorů vzdělávacích kurzů a na možné způsoby jejich zkvalitnění. Dílčí výsledky by měly přispět k porozumění současného stavu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oboru výtvarná výchova z hlediska kvality a napomáhat k nastavení dalšího postupu výzkumu směřujícího ke zkvalitnění těchto kurzů.

Klíčové slova

dotazníkové šetření, kvalita, vzdělávací kurzy, další vzdělávání pedagogických pracovníků, výtvarná výchova, pedagogové 2. stupně ZŠ a SŠ

Introduction

Kvalita ve výtvarné výchově je předmětem diskuzí v různých kontextech, zahrnujících teorii a didaktiku oboru, přípravu budoucích pedagogů na tuto profesi i jejich další vzdělávání. Tato studie se zaměřuje právě na oblast kvality dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, které můžeme charakterizovat v širším významu jako „celoživotní rozvíjení profesních kompetencí, které navazuje na přípravné vzdělání; všechny aktivity, které v návaznosti na dosaženou kvalifikaci učitele slouží k udržení a zvýšení jeho profesní zdatnosti; vzdělávací aktivity, do

nichž se učitelé zapojují, aby rozšířili a zdokonalili své znalosti, dovednosti a rozvíjeli své profesní postoje“ (Prucha, 2009: 413). Tuto formu vzdělávání v České republice definuje Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů č. 563/2004 Sb., ve kterém se § 24 věnuje konkrétně jejich dalšímu vzdělávání.

Tento typ vzdělávání lze zároveň chápat jako „mocný instrument vzdělávací politiky ve službách snah o modernizaci vzdělávacího systému“ (Lazarová a kol., 2006, s. 15), jelikož velmi často podporuje zavádění inovací do školského systému a praxe, což bude v České republice vzhledem k probíhající revizi Rámcových vzdělávacích programů aktuální.

V průběhu výzkumu je kladen důraz především na definování kritérií pro hodnocení kvality kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků z hlediska obsahu, která mohou být příkladem pro hodnocení kvality nejen v oboru výtvarná výchova. Tato kritéria budou využívána v rámci vícepřípadové studie, ve které bude aplikována metoda zúčastněného pozorování u vybraných kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Analýza těchto kurzů bude mimo nastavená kritéria podpořena modifikovanou metodikou 3A, v rámci níž budou v kurzech dalšího vzdělávání vyhledávána kritická místa vyžadující zlepšující varianty, tzv. alterace, kterými bude cíleno na zvýšení kvality těchto kurzů z hlediska obsahu.

I přesto, že je kvalita ve výtvarné výchově obtížně měřitelná, je považováno za důležité se tomuto tématu věnovat a poskytnout prostor pro diskuzi v rámci oborového diskurzu. Nastavená kritéria i návrhy alterací tudíž budou průběžně podrobovány kritickému přezkoumání v rámci profesního společenství a budou diskutovány s odborníky v oboru výtvarná výchova.

Tomuto postupu řešení předchází mapování terénu a analýza dotazníkového šetření realizovaného u vybraných institucí poskytujících kurzy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků 2. stupně základních škol a středních škol v oboru výtvarná výchova v České republice. Výzkumný vzorek včetně informací o struktuře dotazníku a interpretace jeho dílčích dat budou představeny v následujících kapitolách, přičemž bude kladen důraz především na oblast kvality z pohledu institucí, které tyto kurzy v oboru výtvarná výchova nabízí.

Hlavní výzkumná otázka zní: „Jaká jsou klíčová kritéria pro hodnocení kvality obsahu vzdělávacích kurzů v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků 2. stupně základních škol a středních škol v oblasti výtvarné výchovy?“

1. Kvalita v kontextu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků

Další vzdělávání pedagogických pracovníků by mělo směřovat k podpoře kvality učitelů. Podle Pruchy, Walterové a Marese (2013: 138) je kvalita pedagogů jedním z rozhodujících faktorů ovlivňujících celkovou kvalitu škol, vyučování, efektivnost vzdělávání i vzdělávací výsledky žáků a studentů. Tato kvalita je úzce spjata s hodnocením samotné výuky.

Hodnocení výuky a její celkové kvality závisí na jejich vlastnostech, které podmiňují dosažení cílů výuky, tedy čím je kvalita výuky v praxi vyšší, tím lépe jsou plněny její cíle (Slavík, Hájerovala Mullerová, Soukupová, 2020: 91). Obecně tedy můžeme pojmenovat tři základní determinanty podmiňující kvalitu výuky, jimiž jsou vzdělávací obsah daného oboru, způsob tematizace tohoto obsahu v činnosti a komunikaci ve výuce a cíle výchovy a vzdělávání (IBID, p. 97). V této práci se budeme konkrétně zaměřovat na první z nich, tedy na obsah. V našem případě konkrétně na obsah zprostředkovaný lektory účastníkům, tedy pedagogům, v rámci kurzů dalšího vzdělávání.

Stary (2012: 16) upozorňuje na nedostatky ve sledování kvality kurzů, které probíhá často pouze před jejich realizací (např. anotace kurzu, splnění kritérií pro nabídnutí kurzu). Realita se pak může lišit od předpokládané kvality realizace. Po zrušení akreditací tzv. průběžného vzdělávání v České republice k 1. 9. 2023 je odpovědnost

za hodnocení kvality kurzů na konkrétních institucích. Ty nyní nesou plnou zodpovědnost nad celým procesem sledování kvality. Kvalitu kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků tak nově garantuje každá instituce poskytující tyto kurzy v České republice individuálně, což může vést k výrazným rozdílům například v oblastech získávání zpětné vazby a hodnocení lektora kurzu. Tento faktor bude rovněž v rámci výzkumu sledován.

2. Metodika výzkumu

Stěžejním prvkem pro tuto práci je realizace vícepřípadové studie. Na základě výběru výzkumného vzorku – z dat získaných dotazníkovým šetřením a sledováním aktuálních nabídek kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků – bude probíhat průběžné navštěvování těchto kurzů. Během těchto návštěv bude výzkumník v roli účastníka kurzu. Během výzkumu bude využita metoda zúčastněného pozorování. Tyto kurzy budou následně za pomoci konceptové analýzy zkoumány. S podporou modifikované metodiky 3A = metodického postupu vedoucího ke zkvalitňování výuky na základě hodnocení její kvality, který se skládá z fází anotace, analýza a alterace (Janík et al., 2013: 378), a s využitím nastavených kritérií budou tyto kurzy hodnoceny z hlediska kvality svého obsahu. Během toho budou v rámci kurzů vytipovány takové situace, které vyžadují zlepšení. Za pomoci návrhů zlepšujících variant, tzv. alterací, budou poskytnuty podněty ke zkvalitnění obsahu těchto kurzů. Konkrétní návrhy budou diskutovány s odborníky v oboru. Tento text se zaměřuje na interpretaci části dat získaných dotazníkovým šetřením a na stanovení výzkumného vzorku.

3. Mapování terénu a stanovení výzkumného vzorku

Primárním zdrojem je databáze zařízení vedených jako poskytovatelé dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků spravovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy – tzv. Rejstřík škol a školských zařízení (MŠMT, 2022). K 29. 9. 2022 bylo evidováno touto databází celkem 62 odpovídajících zařízení. Ta byla jednotlivě oslovena s cílem ověřit dostupné informace z webových stránek a určit, které z nich se dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků 2. stupně základních škol a středních škol v oboru výtvarná výchova věnuje. Instituce, jež kurzy dalšího vzdělávání nenabízí a ani to v budoucnu neplánují, byly z výzkumného vzorku vyloučeny. Výzkumný vzorek ve finální verzi zahrnuje 15 institucí (viz tab. č. 1).

1.	Gymnázium Sokolov a Krajské vzdělávací centrum, příspěvková organizace	9.	Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum, Nový Jičín, příspěvková organizace
2.	Vyšší odborná škola pedagogická a sociální a Střední pedagogická škola Kroměříž	10.	Středisko volného času a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Doris Šumperk
3.	Akademie práva, pedagogiky a podnikání, s.r.o. Střední škola Třebíč	11.	Pedagogické centrum Ústí nad Labem, zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, o.p.s.
4.	Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky, Plzeň, sady 5. května 42	12.	Národní pedagogický institut České republiky (zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků)
5.	Vzdělávací institut Středočeského kraje – Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků	13.	Centrum celoživotního vzdělávání – zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Pardubického kraje
6.	Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje a Zařízení pro další	14.	Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Středisko

	vzdělávání pedagogických pracovníků, Teplice, příspěvková organizace		služeb školám, České Budějovice, Nemanická 7
7.	Královéhradecký krajský institut pro vzdělávání a inovace – školské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a středisko služeb školám, příspěvková organizace	15.	Dům dětí a mládeže a Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Ústí nad Labem, příspěvková organizace
8.	Vzdělávací institut pro Moravu, zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a středisko služeb školám, příspěvková organizace		

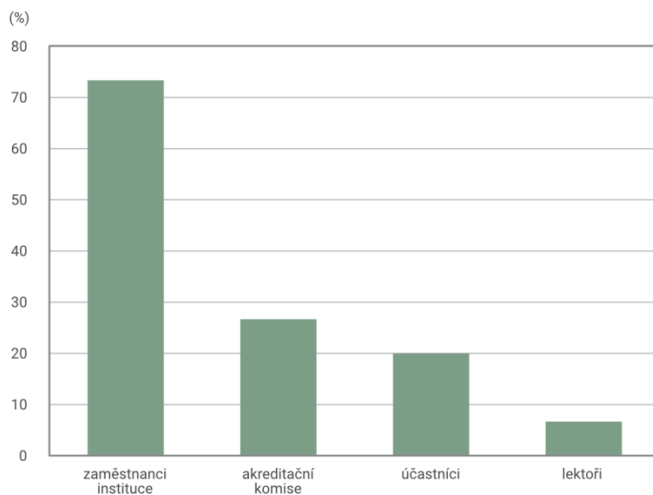
Tab. č. 1: Instituce zařazené do výzkumného vzorku

4. Dotazníkové šetření a jeho dílčí výsledky

V tomto výzkumu byl zvolen polostrukturovaný dotazník obsahující 55 otázek. Tento dotazník cílil na náš výzkumný vzorek, 15 institucí poskytujících kurzy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků 2. stupně základních škol a středních škol ve výtvarné výchově v České republice, a byl distribuován online formou, pomocí nástroje Microsoft Forms.

Pilotáž proběhla v květnu roku 2023. Na ni navázal sběr dat, který trval do srpna téhož roku. Tématem dotazníku byla realizace kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti výtvarné výchovy. Konkrétně byl rozdělen na čtyři hlavní sekce: nabídku, témata, kvalitu, zpětnou vazbu a propagaci. Nyní budou interpretována data z části dotazníku týkající se kvality.

Úvodem se zaměříme na kvalitu, kterou sleduje průběžně u jednotlivých kurzů dalšího vzdělávání celkem 87 % dotazovaných institucí.

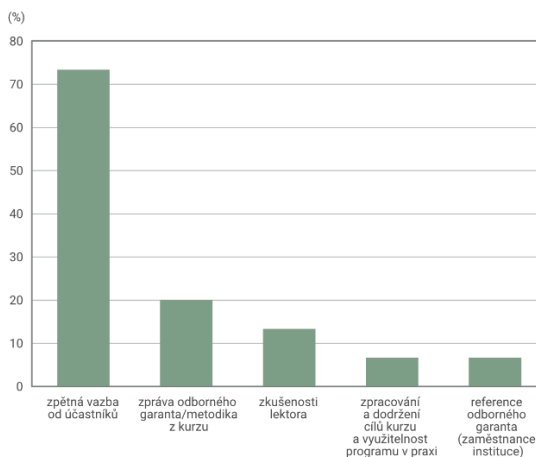
Graf č. 1: Posuzování kvality kurzů v rámci institucí

Konkrétně pět institucí, které kvalitu sledují, využívá více způsobů při jejím posuzování. Ostatní volili většinou jeden způsob, nejčastěji ze strany zaměstnanců dané instituce, kterými jsou především metodici, odborní garanti a organizační pracovníci (Graf č. 1).

	obsah a struktura lektor	přínos do praxe	naplňování cílů	organizační zajištění	spokojenost účastníků	časové dotace	nápaditost, ojedinelost	spíše než očekávání	kvalita výukových materiálů	zisk materiálů	motivování pedagogů k dalšímu učení	zaměření na vačkovou skupinu (u akcí k. DVPP)	správnost terminologie (u akcí k. DVPP)	CELKEM
Akademie práva, pedagogiky a podnikání, s r.o.	●	●	●	●										4
CCV Pardubice	●	●												2
DDM Ústí nad Labem	●	●		●	●	●								5
KCVJS Plzeň		●	●	●				●		●				5
Krajské vzdělávací centrum pro DVPP	●	●	●		●		●		●		●	●	●	9
Královéhradecký krajský institut pro vzdělávání a inovace	●	●		●										3
KVIC Nový Jičín	●	●	●		●	●								5
NPI ČR	●	●	●	●		●								5
Pedagogické centrum Ústí nad Labem														0
PPP ÚK, Zařízení pro DVPP	●	●		●										3
SVČ Doris Šumperk							●							1
VOŠPS a SPgŠ Kroměříž														0
Vzdělávací institut pro Moravu	●				●			●						3
Vzdělávací institut Středočeského kraje	●				●			●						3
ZVaS, České Budějovice	●		●	●										3
CELKEM	11	9	5	5	4	4	3	3	2	1	1	1	1	

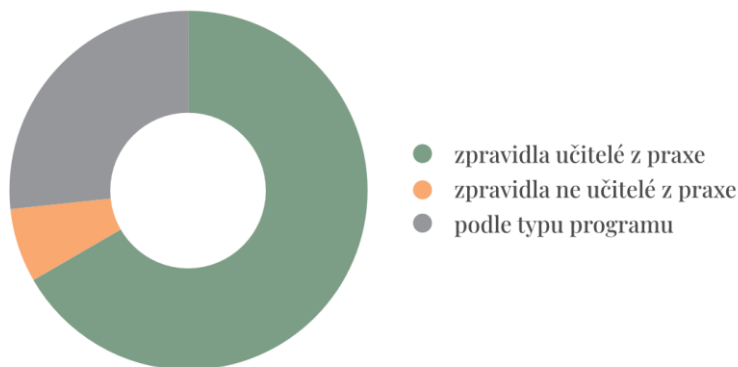
Tab. č. 2: Konkrétní sledované parametry hodnocení kvality kurzů DVPP ve VV

Tabulka č. 2 prezentuje data týkající se toho, co konkrétně vybrané instituce sledují a hodnotí z hlediska kvality svých nabízených kurzů dalšího vzdělávání. Z dat nám tedy již nyní vyplývá, že obsah spolu se strukturou je jedním z nejsledovanějších parametrů v rámci hodnocení kvality. Je to tedy další z důvodů, proč kvalitě obsahu v rámci výzkumného šetření věnovat pozornost.

Graf č. 2: Parametry hodnocení kvality lektorů

Celkem 80 % institucí hodnotí kvalitu lektorů kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti výtvarné výchovy pro pedagogy 2. stupně základních škol a středních škol. V Grafu č. 2 můžeme vidět, jaké parametry a způsoby hodnocení kvality svých lektorů instituce používají. Nejčastěji je uváděna zpětná vazba od účastníků a pouze ve 20 % odpovědí zpráva odborného garanta/metodika z kurzu, což se liší od hodnocení kvality kurzů samotných (viz Graf č. 1). U těch je považován způsob hodnocení kurzů účastníky až jako třetí nejčastější odpověď a kvalitu kurzů hodnotí téměř v 75 % případů zaměstnanci dané instituce. Tyto výsledky jsou v kontrastu, jelikož na základě získaných dat mají účastníci větší vliv na hodnocení kvality lektorů než na hodnocení kvality navštívených kurzů. Můžeme se tedy ptát, zda je to záměrné a proč se tak děje. Pokud zůstaneme nadále u kvality lektora, pro přibližně polovinu oslovených institucí není snadné kvalitního lektora těchto kurzů v rámci výtvarné výchovy získat. Jako překážky instituce nejčastěji uváděli, že chce málo praktikujících pedagogů lektorovat a je jich nedostatek, nebo také to, že se málo propagují a jsou časově vytížení.

Graf č. 3: Typy lektorů s ohledem na praxi

Na otázku: „Jsou lektory zpravidla praktikující učitelé/učitelé z praxe?“ nalezneme odpovědi v Grafu č. 3. Instituce zároveň uvádí, že jsou kurzy mimo učitele, ať praktikující či nikoli, doplněny o odborníky z praxe, např. o historiky umění, architektky, současné umělce nebo grafiky.

Mezi získaná data dále řadíme například fakt, že u 73,3 % institucí je vždy alespoň jeden zaměstnanec dané organizace přítomen na kurzu dalšího vzdělávání. To může být podnětem pro další výzkum – jaké kompetence, znalosti a zkušenosti pro hodnocení kurzů dalšího vzdělávání daný zaměstnanec má a jakým způsobem kurzy konkrétně hodnotí?

V závěrečné části dotazníkové sekce zaměřující se na kvalitu byl poskytnut prostor pro doplnění možných způsobů zkvalitnění kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků z pohledu zaměstnance každé z vybraných institucí. Zde jsou příklady odpovědí:

„Další sebevzdělávání samotných lektorů, brát v potaz zpětnou vazbu od účastníků kurzů.“

„Účastníci potřebují více sdílet vlastní zkušenosti a předávat si je mezi sebou.“

„Rozšíření nabídky na aktuální umělce a výtvarníky (problém je ovšem cena).“

„Zapojení nových lektorů.“

„Učitele by bylo dobré podporovat ze strany vedení škol (nejen finančně).“

Závěr

Tento příspěvek pojednává o kvalitě obsahové náplně kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Prezentovaná data z dotazníkového šetření, zaměřeného na pohledy vzdělávacích institucí, poskytují cenné podněty pro výběr kurzů, jež budou zahrnuty do víceřípádové studie.

Výsledky ukazují, že 87 % dotazovaných institucí hodnotí kvalitu svých kurzů. Tyto instituce poskytly data o tom, jakým způsobem kvalitu sledují a jaké faktory jsou pro ně klíčové. Na základě těchto informací bude možné přispět k definování kritérií kvalitních kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků z hlediska obsahu, což je dílčím cílem této studie. Nastavená kritéria budou s oporou o jednotlivá zúčastněná pozorování využívána v rámci výzkumu, který se pokusí poskytnout spolu s návrhy zlepšujících variant, tzv. alterací, podněty ke zkvalitnění těchto kurzů v oblasti výtvarné výchovy pro pedagogy 2. stupně základních škol a středních škol. Závěrem je třeba zdůraznit, že tento výzkum usiluje o otevření diskuze týkající se kvality obsahu kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků nejen v oblasti výtvarné výchovy. Vzhledem k tomu, že kvalitu těchto kurzů nově garantuje v České republice každá instituce individuálně, budou na základě teoretických poznatků a nastavených kritérií ověřených v praxi poskytnuta doporučení vedoucí ke zkvalitnění kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků z hlediska obsahu.

Poděkování/Financování

Tato práce byla podpořena grantem Studentské grantové soutěže UJEP č. UJEP-SGS-2024-43-003-1 s názvem *Metodika 3A a její modifikace pro hodnocení kvality kurzů DVPP*.

Bibliographic references

- Janík, T. et al. (2013). *Kvalita (ve) vzdělávání: obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky*. Brno: Masarykova univerzita, Syntézy výzkumu vzdělávání, sv. 1. ISBN 978-80-210-6349-5.
- Lazarova, B. et al. (2006). *Cesty dalšího vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, ISBN 80-7315-114-6.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2022). *Rejstřík škol a školských zařízení*. Online. Praha: MŠMT. Dostupné z: <https://rejstriky.msmt.cz/rejskol/>. [cit. 2022-09-29].
- Průcha, J., Walterova, E. & Mareš, J. 2013. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0403-9.
- Prucha, J. ed. 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-546-2.
- Slavík, J., Hajerová Müllerová, L. & Soukupová, A. P. (2020). *Reflexe a hodnocení kvality výuky. I*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020. ISBN 978-80-261-0920-4.
- Starý, K. (2012). *Profesní rozvoj učitelů: podpora učitelů pro zlepšování výsledků žáků*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-2087-9.

Mgr. Lucie Melechovská

doc. Kateřina Dyrtrtová, Ph.D.

Faculty of Art and Design

Faculty of Education

Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem

Pasteurova 3544/1, 400 96 Ústí nad Labem, Czech Republic

l.melechovska@seznam.cz

ORCID ID 0009-0009-4412-2193

ORCID ID 0000-0002-3249-9868